

Barbora Pokorná

Reflexe záznamu divadelní inscenace *Na dně* (MCHT, 1952)

Zhlédnutí filmové inscenace *Na dně*, která byla natočena v první polovině padesátých let v Sovětském svazu, přispělo k mému dalšímu uvědomění si a bezmeznému vděku za to, jakého přepychu se alespoň prozatím dostává mé generaci; té, která mohla vyrůst ve svobodě nsvázané totalitními ideologiemi. Po pouhém přečtení Gorkého hry jsem totiž nabyla možná naivního, možná však zaslouženého dojmu, že se jedná o drama, které by s jistými úpravami a snad i v radikálním dramaturgicko-režijním pojetí mohlo být zajímavé uvést na současném jevišti. Tvůrci by patrně museli hru očistit od některých replik budujících dojem realistického socialismu a celou inscenaci kontextualizovat, nicméně si myslím, že se jedná o text, který je chytře dramaticky napsaný. Prostoru pro velkou jevištní akci se tu moc nenabízí, ale filozofický přesah hry by dle mého názoru stačil na rozpoutání živého dialogu mezi jevištěm a hledištěm. Citace Shakespeara a možnost číst postavy s vědomím Hamleta či Krále Leara je přitažlivá.

Gorkého drama začíná na jaře, kdy se vše ocitá v naději na nové začátky. Příroda rodí nový život, pod jejím dohledem přichází nepoznaný stav slibující nezkaženou pravdu. S ní v zádech vstupuje do nehybného dusna minulosti, která nemizí, postava Luky. Poutník, blázen, anděl, rádce, zkáza. Představuje pro obyvatele odporné ubytovny jediný hybný moment. Je jejich poslední šancí na změnu. Jedním dechem dokáže lhát a hovořit o Bohu. Smiřuje se smrtí a zloděje naučí děkovat. Postava Luky se mi během četby jevila velmi mysticky, téměř spirituálně. Hned při prvních minutách záznamu jsem si však s velkou ironií uvědomila jeden velký paradox. Nevím, zdali za to může má nulová zkušenost s životem v ideologii, která mi tak takto dovolila číst repliky o člověku, práci a pravdě, nebo zdali je Gorkého text zkrátka jen dalším příkladem, že každá mince má dvě strany.

Co mě tedy přivedlo k úvodním slovům reflexe? Bylo to nutkání v ní pojmenovat mé velké překvapení z rozdílu zážitků, který jsem si odnesla z četby a který jsem prožívala při dívání se na „muzeum hrůzy“. Rozumím tomu, že se jedná o záznam inscenace v kontextu našeho semináře velmi pozdního MCHTu, ale musím přiznat, že potom, co mi v hlavě ještě velmi živě přebývá Stanislavského *Práce herce na sobě* (kterou si samozřejmě také maluju se svéráznou vlastní interpretací) jsem byla zpočátku zaskočená. Záznamu si velmi cením, jakožto materiálu a uvědomuji si, že je tu několik aspektů, které můj zážitek značně zkreslují. I v dnešní době (v aktuální situaci, kdy si divadlo můžeme dopřát právě jen díky obrazovkám počítačů a televizí, si to uvědomuji o to intenzivněji), nelze srovnávat živý divadelní zážitek se zážitkem ze sledování divadelního filmu. O to radikálnější rozdíl pak vnímám mezi pouhým záznamem inscenace na divadle a jejím zfilmováním. Co si pak tedy počít s materiálem takového stáří, navíc vznikuvšího v tvrdých poměrech Sovětského svazu? Přirozeně se nabízí analyzovat jej jako cenný pramen, poskytující do jisté míry informace o tom, jak mohlo herectví a uplatnění Stanislavského metody vypadat.

Vše v inscenaci sedělo přesně tam, kde mělo. Vznikla tak realistická inscenace dokonale sestavená jako podle návodu. Přesná scénografie, načasování a pedantské dodržení scénických poznámek (záznam jsem sledovala s textem v ruce a odchylek od předlohy by se dalo spočítat na prstech jedné ruky); jakoby se to vše však snažilo popřít to nejzásadnější – divadlo. Zpočátku jsem si musela zvyknout na rytmus herecké akce. Přestože se dialogy rychle střídaly, zpětně si inscenaci uvědomuji v rozvlácném tempu, které budovalo dojem celkové nehybnosti až těžkopádné strnulosti. Trefně tak byla skrze hereckou dynamiku budována tíživá atmosféra Gorkého hry. Špatně se mi ovšem ignoroval místy až patetický afekt, který bych si dříve u realistického herectví nepředstavovala. (Je mi ovšem jasné, že tento dojem musím filtrovat skutečností, že se jedná o divadelní herectví zachycené na film. Myslím, že až filmově realistická scénografie kontrastně umocňuje tento dojem z herectví, které je naopak velmi divadelní.) To platí především ve čtvrtém jednání u představitelky Nataši. Tento dramatický patos ovšem naopak hezky vyzníval u

postavy Herce. Mile mě také překvapil civilnější projev herců hrajících role Vasky a Sátina.

Mohla bych pokračovat s podrobným výčtem scén, to by však začala sklouzávat k analýze, která vyžaduje mnohem větší dávku detailních popisů a celkově zcela odlišný koncept psaní. Dovolila jsem si tedy v tomto textu využít možností, které dovoluje jenom reflexe a zaměřila se na ryze subjektivní první dojmy.